

Om en grav från Södra Bårby

Arkeologiska förundersökningar och undersökning,

Södra Bårby 27:2 och 7:3

Mörbylånga sn, Öland

Om en grav från Södra Bårby

Arkeologiska förundersökningar och undersökning

Södra Bårby 27:2 och 7:3, Mörbylånga sn, Öland

av Liselotte Källström

Kalmar läns museum

Arkeologiska Uppdragsverksamheten

Box 104

391 21 Kalmar

Tfn 0480-563 00

Rapport 1996:3

Redaktör: Michael Källström
Fyndteckningar: Christina Larsson
Omslagsbild: Foto Rolf Lind
Utgivning: Kalmar läns museum
Tryck: Samball Kalmarsund, Kalmar 1996

ISSN 1400-352X

Rapporten har tryckts i 75 exemplar.

Kartor med tillstånd från Lantmäteriet

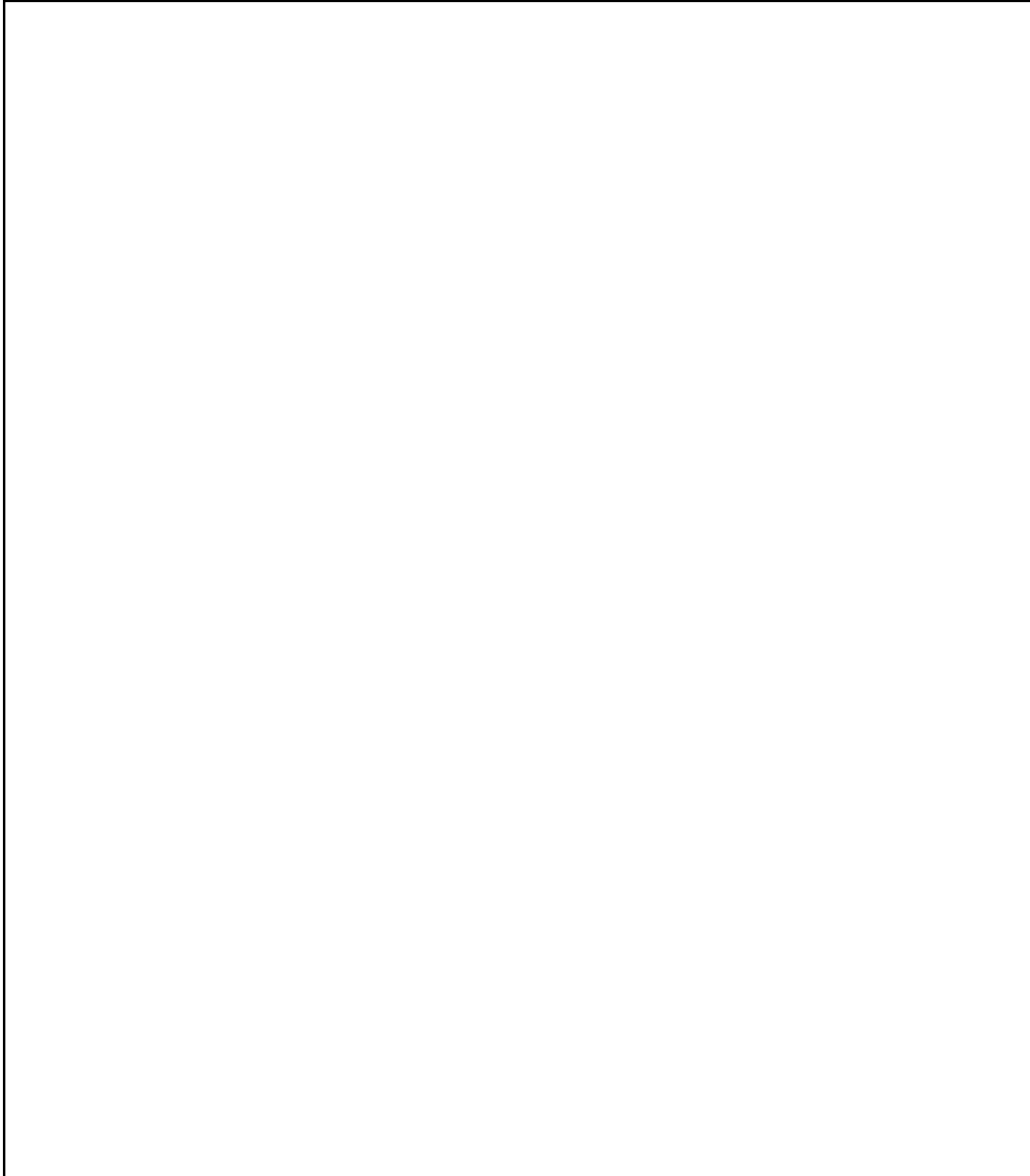
INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning			
1			
Topografi	och		fornlämningsmiljö
2			
De	arkeologiska		undersökningarna
3			
Graven			
3			
Den	osteologiska		analysen
4			
Fynden			
5			
Datering			
6			
Tolkning			
7			
Sammanfattning			
8			
Litteraturlista			
9			
Tekniska	och	administrativa	uppgifter
10			
Dokumentationsmaterial			
10			
Fyndlista			
11			
Bilaga			
Osteologisk			analys
12			

INLEDNING

I november 1995 och januari 1996 utförde Kalmar läns museum arkeologiska förundersökningar samt en mindre undersökning på fastigheterna Södra Bårby 7:3 och 27:2 (tidigare Gustavsberg 1:1) i Mörbylånga sn på Öland.

Anledningen till undersökningarna var planerad bostadsbebyggelse på Södra Bårby 27:2 med tillhörande ledningsdragningar som även berörde fastigheten 7:3. Förundersökningarna föranleddes av att det sedan tidigare finns en fornlämning registrerad på fastigheten 27:2 (RAÅ 52 i Mörbylånga sn). Det finns också många gravar i närheten av de berörda tomterna och man kunde förvänta sig finna ytterligare gravar som ej var synliga ovan mark.

*Fig. 1. Utdrag ur Blå Kartan, blad 44 Kalmar, med platsen för undersökningen markerad.
Skala 1: 100 000.*

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

De berörda fastigheterna är belägna på relativt plan mark uppe på landborgskränet utmed väg 136 i Södra Bårby på sydvästra Öland. Landskapsbilden är typisk för den här delen av ön. Öster om landborgen breder det karga Alvaret ut sig och västerut, nedanför landborgen, ligger en bred, bördig kustslätt. Från landborgen, dit den nutida bebyggelsen koncentrerats, har man åt väster utsikt över Mörbylångadalen och Kalmar-sund med fastlandet i bakgrunden.

Fornlämningsskildern domineras av lämningar som dateras till järnåldern. Synliga spår är alla de gravar som är belägna utmed landborgen. Området har vid denna tid till stor del utgjorts av ett mer eller mindre sammanhängande gravfält, som senare splittrats av bebyggelse och vägar. De synliga gravarna domineras av stensättningar, men även domarringar, klumpstenar och resta stenar förekommer. Undersökningar i området har visat att det även finns ett stort antal gravar som inte är synliga ovan jord.

Exempel på detta är de undersökningar som utförts vid Nykvarn (RAÄ 2-5) och vid sandtaget strax söder om byn (RAÄ 11). Vid Nykvarn har sammanlagt ett 20-tal gravar undersökts. Merparten var hällkistor daterade till romersk järnålder, men det har även framkommit brandgravar och enkla skelettgravar. Många av hällkistorna var rikt utrustade och innehöll skelettresten efter en eller flera personer. Flera av gravarna var s.k. vapengravar, där den döde begravts i full krigsutrustning. En av dessa gravar var uppmurad likt ett litet hus med ett utsparat fönster på ena gaveln (Schulze 1983, s 51ff).

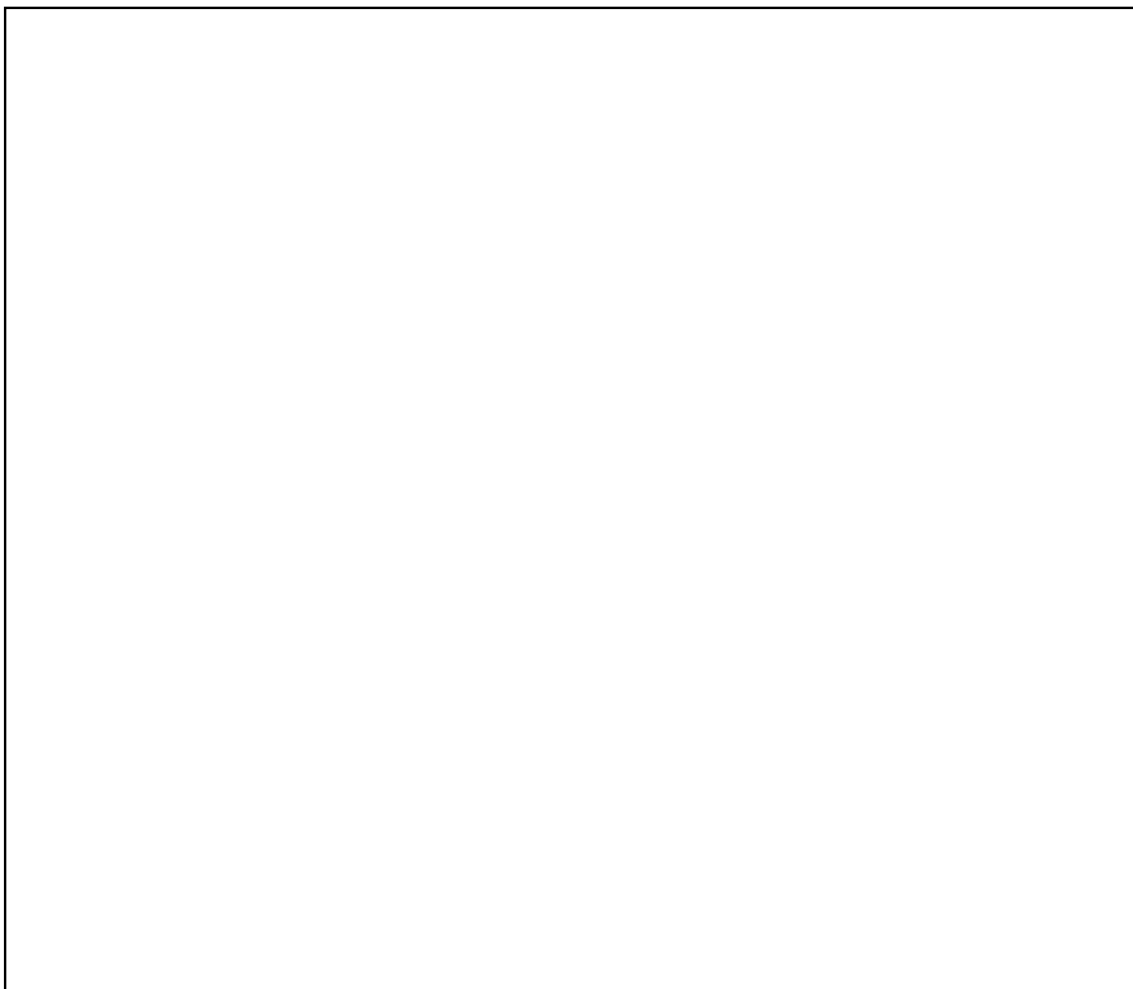

Fig. 2. Utdrag ur Ekonomiskt kartblad 4G 2h Bredinge med platsen där graven påträffades markerad. Skala 1:10 000

Vid sandtaget (RAÄ 11) har åtta gravar undersökts, varav fyra hällkistor. Två av dem

utmärkte sig särskilt, den ena för sin fyndrikedom, den andra för att den likt en av gravarna vid Nykvarn hade ett litet fönster på en av gavlarna. Den fyndrika graven innehöll bl.a. olika typer av beslag, dräktpännen, guldfoliepärlor och en guldblock i filigranarbete (Königsson 1969).

Även om gravarna dominerar så är den mest kända lämningen i området fornborgen Bårby borg, som är belägen på en utskjutande del av landborgen några hundra meter söder om byn. Borgens konstruktion och de föremål som hittats där tyder på att den inte bara använts under järnåldern, utan även under tidig medeltid (Stenberger 1933, s 222f). Vid vägen öster om borgen stod tidigare en runsten som nu är försvunnen (Schulze 1983, s 50).

Fastigheten Södra Bårby 27:2 (då Gustavsberg 1:1) utgör dels platsen för en undersökt hällkista och dels fyndplats för guldringar (RAÅ 52). Hällkistan undersöktes 1911 av T. J. Arne. Kistan som var kallmurad med kraftiga takblock var orienterad i nordost-sydvästlig riktning. Graven innehöll obrända ben av ett flertal barnskelett. I kistan påträffades även hartstätning, ett antal obestämbara järnföremål och ett litet bronsbleck med en stämpelornering av små cirklar (SHM 24 616). Graven är daterad till romersk järnålder. Guldringarna utgör socknens största guldfynd med en vikt av drygt 142 g. Fyndet består av tre spirallagda tenar och fem fingerringar som är fasthakade i varandra (SHM 16 567). Fyndplatsen för guldringarna är dock något osäker. Andra källor har uppgivit att guldringarna i själva verket hittats i sandtaget vid gravfältet söder om byn (RAÅ 11).

DE ARKEOLOGISKA UNDERSÖKNINGARNA

S Bårby 27:2

Vid förundersökningen banades hela byggytan samt planerade ledningssträckor inom fastigheten av med hjälp av maskin. Byggytan upptog ett område på ca 14 x 8 m och ledningsschakten utgjorde totalt ca 40 m med en schaktbredd av 1,4 m. Vidare gjordes avsökning med metalldetektor inom delar av tomten, men detta gav inget utslag. Inom den planerade byggytan där huset skulle uppföras påträffades inga gravar eller andra fornlämningar. Området visade sig stort sedan tidigare. Delar av ytan upptogs av en äldre husgrund och en gammal brunn. Om det en gång funnits några gravar på platsen så lär de ha förstörts i samband med uppförandet av den tidigare bebyggelsen.

I ett vattenledningsschakt ca 6 m söder om brunnen påträffades däremot en delvis sönderplöjd gravarna. Graven framkom drygt 0,3 m under markytan. Runt omkring låg mycket brända ben och kol. Området finrensades för att konstatera att det inte fanns ytterligare gravar i dess närhet.

Vid den följande slutundersökningen fingrövdes området runt urnan och rensmassorna sällades. Gravurnan togs in i preparat för att undersökas inomhus.

S Bårby 7:3

Den andra förundersökningen berörde fastigheten intill, där det skulle grävas för en infiltrationsanläggning. En ledningssträcka på totalt ca 45 m med en schaktbredd av 1,20 m banades av med maskin. Vid denna undersökning framkom inget av antikvariskt intresse.

GRAVEN

Graven, en urnebrandgrop, var vid påträffandet ej synlig ovan mark. Intill graven påträffades ett antal mindre kalkstenshällar, vilka eventuellt kan ha täckt urnan. Urnan stod nedgrävd i en sotig fyllning med enstaka kolbitar och brända ben. I botten på gropen under urnan låg en handfull obrända tuppben. Graven var som nämnts skadad, hela överdelen av urnan var sönderplöjd. Det enda som återstod var botten och den nedre delen av buken. Innehållet i urnan bestod av en sotig fyllning med brända ben och enstaka kolfragment. Runt omkring låg de spridda resterna; keramikskärvor, gravgåvor,

brända ben och kol. Sammanlagt tillvaratogs drygt 2000 g brända ben i och omkring urnan.

Gravurnan utgörs av ett enkelt kärl av grovmagrat, dåligt bränt gods. Formen är något osymmetrisk, botten har varit i det närmaste plan och buken rak till konvex. Bottendiametern är ca 18,5 cm och den nuvarande övre diametern är 21 cm. Av buken återstår knappt 10 cm. Vidare tillvaratogs ett 20-tal krukskärvor som låg löst spridda runt urnan, bl.a. tre mynningsbitar. Kärlets utsida är gråbrun och insidan är mörkt grå, något sotig. På insidan fanns rester efter en matskorpa bevarad. Matskorpan har skickats på analys, men då resultatet ej är färdigt presenteras detta vid ett senare tillfälle.

Fig. 3. Den sönderplöjda gravurnan efter framrensning. Foto Liselotte Källström.

DEN OSTEOLOGISKA ANALYSEN

Den osteologiska analysen har utförts av Ylva Bäckström på Arkeologikonsult, vars rapport återfinns som bilaga (sid 12). Huvudsyftet med analysen var att försöka fastställa den gravlagdes ålder och kön samt vilka djurarter som fanns representerade i materialet.

Graven innehöll få ben från människa. Endast en individ har kunnat konstateras, en vuxen person. Någon könsbestämning har inte kunnat utföras eftersom könsindikerande ben saknas i materialet.

Förutom människoben och de obrända tuppben som låg under urnan visade sig graven även innehålla brända ben från ett flertal djurarter, såsom häst, hund, tamkatt, tamsvin, får/get och torsk. Bland de hästben som bestämts osteologiskt finns delar från hela djuret representerade. Beträffande övriga arter så medför den låga bestämningsprocenten att det är osäkert huruvida det rör sig om hela eller delar av djur.

FYNDEN

Av särskilt intresse är ett *ändbeslag i brons* som påträffades intill urnan. Vid påträffandet syntes ett koniskt beslag, vars spetsiga ände var format som ett hundhuvud. Då föremålet rengjordes i samband med konserveringen kunde det dessutom konstateras att det fanns ett mansansikte avbildat i andra änden av beslaget. Övriga fynd tillvaratogs bland de brända benen som låg spridda runt urnan. Bland dessa fynd kan nämnas fragmenten av en *hornkam* med tillhörande *fodral*, en bit av en *bronskedja* och två halva *karneolpärlor*.

Ändbeslaget i brons (fig. 4) är ca 6 cm långt. Beslaget är ihåligt och har en konisk, svagt böjd form. Den spetsigare änden är formad som ett hundhuvud, eller liknande, med trubbig nos och upprättstående öron. På nosens undersida finns en antydning till mun och runt djurets hals sitter ett halsband bestående av två till tre låga vulster. I den andra änden, på ovansidan av beslaget, finns ett mansansikte format som en ansiktsmask. Mannen har stora glosögon, rak näsa och kraftiga slokande mustascher som fortsätter utanför masken. Under mustaschen syns en gapande mun. På huvudet, bakom masken, sticker det upp två små hornliknande spetsar som pekar åt varsitt håll. Både mansansiktet och djurhuvudet är plastiskt utformade. Runt ögonen och masken finns en punktdekor. Denna dekor syns även runt mustaschen utanför masken på höger sida samt i en rad på föremålets vänstra sida. Likaså finns det indikationer av punkter på ovansidan av hundens nos. På var sida om masken finns ett litet hål för fästning av beslaget.

Fig 4. Ändbeslag i brons (KLM 35 531:1).
Skala 1:1. Teckning Christina Larsson.

Fragmenten av *kammen* och *kamfodralet* (fig. 6) är brända och ett par bitar är starkt förvridna. Kamfragmenten, totalt nio stycken, består av delar från tandplattor och stödskenor samt en tand. Bitarna utgör resterna efter en sammansatt enkelkam. Kamens mittskena har rakt tvärsnitt, stödskenornas tvärsnitt är plankonvext och rygglinjen svagt konvex. Stödskenorna är ornerade med enkla punktcirklar som är förbundna med linjer och längs stödskenans över- och underkant finns dubbla linjer samt snedställda streck på överkanten. Vid änden finns dubbla tvärstreck. Ett flertal av bitarna har nithål. Förutom kamfragmenten tillvaratogs två skenor som troligen utgör resterna efter ett kamfodral. Skenorna är ornerade med enkla punktcirklar och dubbla kantlin-

jer. En av skenorna har ett halvt nithål.

Bronskedjan är tillverkad av dubbla, runda tenar i ring. Varje länk har en diameter på ungefär 3,5 mm. Det tillvaratagna fragmentet består av fyra länkar.

De två *karneolpärlorna* (fig. 5) är skivformiga med avfasade kanter. Den största pärlan har en diameter på 19 mm och den mindre 17 mm. I båda halvornas brottytor kan man se ett längsgående genomborrat hål. På den mindre pärlan har det borrarade hålet hamnat något snett vid tillverkningen. För att inte ytan skulle sprängas sönder vid genomgåendet har man mött upp med ett nytt borrhål från andra sidan. På båda halvorna syns borrhållstekniken tydligt. Pärlorna är utsatta för eld, ytorna är krackelerade och färgen är nu vit till svagt rosa.

Fig. 5. De två halva karneolpärlorna (KLM 35 531:11-12). Skala 1:1. Teckning Christina Larsson.

DATERING

Ändbeslaget tillsammans med kamfragmenten och karneolpärlorna får ligga till grund för en datering. Både kamtypen och karneolpärlorna kan dateras till yngre järnålder och även mansfigurens utseende för tankarna till denna period.

Kammen dateras utifrån typologiska särdrag såsom mittskenans och stödskenornas tvärsnitt, rygglinjens kurvatur samt orneringen på stödskenorna. Enligt Petrés sammanställning av kammarna från Lovö förekommer den här tillvaratagna kamtypen både under vendeltid och vikingatid (Petré 1984, s 70ff). I Ambrosianis arbete om vikingatida kammar dateras typen till 800- och 900-tal (Ambrosiani 1981). Karneolpärlor anses bli vanliga i Norden först under 900-talet. Undersökningarna i Birka, som givit stora mängder karneolpärlor, har dock visat att de förekommer redan under 800-talet (Danielsson 1973, s 67ff). Mansfiguren på ändbeslaget har ett formspråk som känns igen från en rad mansavbildningar från yngre järnålder, det är dock svårt att närmare datera föremålet. Kamtypen i kombination med karneolpärlorna gör dock att en datering av graven till 800- eller 900-talet, d.v.s. äldre delen av vikingatid, får anses som troligast.

Fig 6. Delar av en hornkam med tillhörande fodral (KLM 35 531:3-10). Skala 1:1. Teckning Christina Larsson.

TOLKNING

Under perioden förekommer flera olika former av brandgravar. Den döde har bränts på ett likbål som har stått på gravplatsen eller någon annan plats, varifrån man sedan fört bålresterna till gravplatsen. Ofta har brandgravarna täckts av en stensättning eller en hög. I det här fallet finns inget som tyder på att man eldat på platsen, alltså bör likbålet ha stått på en annan plats. Bålresterna har sedan sopats ihop och lagts i urnan som grävts ner i gropen. Eventuellt har graven från början även varit täckt av någon form av överbyggnad som försvunnit i samband med markarbete. Troligt är att det finns fler gravar på tomten som ej berörts av den här exploateringen. Man kan inte heller utesluta att det funnits gravar som förstörts i samband med uppförandet av de hus som tidigare legat på platsen.

Att den döde fått med sig sina husdjur i graven är inte ovanligt. De här representerade arterna utgör en stor del av vikingatidens husdjur. Hästar och hundar förekommer ofta i gravar. Katter är däremot inget vanligt offerdjur och de förekommer i gravar bara under den senare delen av järnåldern, främst under vikingatid. Det är inte heller så vanligt att man påträffar fiskben i gravarna. När det gäller gris, får och get har man ofta bara offerat delar av djuren (Sigvallius 1995, s 149f). I det här fallet verkar det vara de köttiga bitarna som offerats, varför man kan misstänka att det rör sig om någon form av matoffer som den döde fått med sig i graven. Någon annan symbolisk innebörd hade säkerligen de vingar och ben från tupp som placerats under urnan, till skillnad från de andra djuren som fått följa med på bålet.

Som gravurna har använts ett enkelt grovt kärl av vardagstyp. Matskorpan på kärlets insida tyder på att man begravt den döde i ett kärl som tidigare använts till matlagning. Analysen av matskorpan får svara på om så är fallet. Seden att begrava döda i kärl som använts till matlagning har även uppmärksammats på andra håll.

Bronsföremålet med mansansiktet och hundhuvudet har utifrån formen tolkats som ett ändbeslag till ett dryckeshorn. I tolkningen ligger dock en viss osäkerhet, då det inte gått att finna någon motsvarighet. Även om det inte finns hornbeslag med människoavbildningar på, så finns de som likt beslaget från Bårby är formade som djurhuvuden i ändarna. Från Ekeby sn på Gotland kommer två hornbeslag vars ändar har formen av nötkreaturshuvuden (fig. 7). Beslagen är daterade till äldre romersk järnålder (Stenberger 1971, s 202f). Ändbeslag till dryckeshorn förekommer även under yngre järnålder, men det verkar inte vara så vanligt. Från Valsgärde 7 finns tre hornbeslag som är daterade till vendeltid (Arvidsson 1945, s 163ff), men inget av dessa har några likheter med Bårbyfyndet.

Fig. 7. Två hornbeslag från Ekeby sn, Gotland. Ändarna på beslagen är formade som två kreaturshuvuden (ur Stenberger 1971, s 203).

Fig. 8. Mansfiguren från Köpingsvik har vissa likheter med Bårbymannen (ur Schulze 1986, s 33).

dock svår att tolka. Ofta har man velat se dem som små gudabilder, som t ex den lilla amuletten (fig 8) från Köpingsvik på Öland (Hagberg i Schulze 1986, s 33f).

Frågan är vad den lilla mansfiguren med de små hornliknande spetsarna på huvudet skall symbolisera. Avbildningar av mansansikten förekommer i en mängd varianter på smycken och andra föremål under yngre järnålder. Motivet känns igen bl. a. från det utsnidade träansiktet från Osebergsvagnen. Ett ofta återkommande drag är de stora glosögonen, den raka näsan och de slokande mustascherna. Figurernas innebörd är

En påfallande skillnad mellan Bårbyfyndet och andra mansavbildningar är de hornliknande spetsarna på mannens huvud. Ofta är mansfigurerna avbildade med två stiliserade fåglar på huvudet (fig. 9), vilket har tolkats som Oden med de två korparna Hugin och Munin (Jensen 1991, s 50). Dessa fågelavbildningar brukar dock vara betydligt större än de små gethornsliknande spetsarna på Bårbymannens huvud. Eventuellt skulle man kunna tolka Bårbymannens spetsar som starkt förenklade fågelavbildningar. Om fåglarna hade en symbolisk eller mytologisk innebörd var denna känd och motivet kunde därför förenklas. Troligt är att det även finns en symbolik i förhållandet mellan mansansiktet och det hundliknande djuret i andra änden av beslaget, men frågan är vilken. En mer ingående tolkning av föremålets innebörd får avstå tills vidare. Kanske är den lilla mansfiguren en gudabild som fått följa sin ägare i graven, kanske har den en helt annan symbolisk innebörd.

Fig 9. Två exempel på mansfigurer med stiliserade fåglar på huvudet. Den vänstra är från Gotland, den till höger från Uppland (ur Jensen 1991, 50).

SAMMANFATTNING

Med anledning av planerad bostadsbebyggelse utförde Kalmar läns museum i november 1995 och januari 1996 arkeologiska undersökningar på fastigheterna Södra Bårby 27:2 och 7:3 i Mörbylånga sn på Öland. Undersökningarna föranleddes av att det sedan tidigare finns en registrerad fornlämning på fastigheten 27:2.

Vid förundersökningen på 27:2 påträffades en grav i ett vattenledningsschakt. Graven, en urnebrandgrop, var delvis sönderplöjd. Det som återstod av urnan var botten och nedre delen av buken. Runt urnan låg mycket kol och brända ben. Bland benen låg även ett antal fynd som får betraktas som gravgåvor, bl.a. fragment av en hornkam med tillhörande fodral, två halva karneolpärlor, fragment av en kedja i brons och ett ändbeslag i brons, av formen att döma troligtvis till ett dryckeshorn. I ena änden är beslaget format som ett hundhuvud och på den andra änden är ett mansansikte avbildat. Utifrån fyndsammansättningen har graven daterats till yngre järnålder, troligtvis vikingatid.

Den osteologiska analysen visade att den gravlagda är en vuxen person, men det har inte gått att avgöra om det är en man eller kvinna. Förutom ben från människa inne-

LITTERATURLISTA

- Ambrosiani, Kristina
1981 *Viking age combs, comb making and comb makers in the light of finds from Birka and Ribe.*
- Arwidsson, Greta
1945 *Två baltiska dryckeshorn från 600-talet. Finska fornminnesföreningens tidskrift XLV.*
- Danielsson, Kristina
1973 *Glas och halvädalstenar. Birka, svarta jordens hamnområde. Riksantikvarieämbetet, Rapport C1 1973.*
- Jensen, Stig
1991 *Ribes Vikinger.*
- Königsson, Ebba Stina
1969 *Romartida gravar vid Bårby Borg på Öland. Fornvännen 1969/4.*
- Petré, Bo
1984 *Arkeologiska undersökningar på Lovö. Del 4. Bebyggelsearkeologisk analys.*
- Schulze, Hella
1983 *I Mörbylånga socken i forntiden. En öländsk socken i ord och bild, i helg och söcken. Red. N Torslund.*
- 1986 *I Forntiden i Köping. En bok om Köping och Egby. Utgiven av Köping-Egby hembygdsförening.*
- Sigvallius, Berit
1995 *I Vikingatidens ABC. Red. C Orrling.*
- Stenberger, Mårten
1933 *Öland under äldre järnåldern.*
- 1971 *Sten, brons, järn.*

OPUBLICERADE KÄLLOR

- Bäckström, Ylva
1995 *Preliminär osteologisk analys av brandgraven i Södra Bårby 27:2, Mörbylånga sn, Öland.*
- Jahreborn, Max
1995 *Konserveringsrapport. Öl, Södra Bårby 27:2, fornl 52. Kalmar läns museum.*

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr:	Södra Bårby 27:2 220-9488-95 Södra Bårby 7:3 220-11-96
Kalmar läns museums dnr:	Södra Bårby 27:2 2005/95 Södra Bårby 7:3 107/96
Landskap:	Öland
Kommun:	Mörbylånga
Socken:	Mörbylånga
Fastighet:	Södra Bårby 27:2 och 7:3
Ek.karta:	4G 2h Bredinge
X koordinat:	6264 520
Y koordinat:	1538 800
M ö h:	ca 45
Fältarbetstid:	Södra Bårby 27:2 951123-27 Södra Bårby 7:3 960118
Antal arbetsdagar:	3 dagar
Maskintid:	1 dag
Arkeologisk personal:	Mats Blohmé Liselotte Källström
Konservering:	Max Jahrehorn
Uppdragsgivare:	Marie-Louise och Allan Dugby Tre Gruvors väg 10 184 70 Åkersberga
Sv/vit neg. nr:	E 51 500-51 527
Dia nr:	AU 41:1-44
Fynd nr:	KLM 35 531: 1-22

DOKUMENTATIONSMATERIAL

Fynd

Fynden förvaras i Kalmar läns museums magasin. Fynden är registrerade dels i databas och dels i manuellt lappkortsystem efter socken.

Prover och analyser

Den osteologiska analysen är utförd av Ylva Bäckström på Arkeologikonsult. Mat-skorpan har skickats på analys till Sven Isakson på Arkeologiska forskningslaboratoriet. Ej analyserade prover förvaras i Kalmar läns museums magasin.

Foto

Diabilder och svart-vita negativ är arkiverade på Kalmar läns museum under respektive nummer.

PRELIMINÄR OSTEOLOGISK ANALYS AV BRANDGRAVEN I SÖDRA BÅRBY 27: 2, MÖRBYLÅNGA SN, ÖLAND.

Av Ylva Bäckström, Arkeologikonsult

MATERIAL OCH METOD

P.g.a. ekonomiska begränsningar skall denna analys enbart betraktas som preliminär. Benmaterialet är genomgången en gång, antalet fragment är delvis räknade men ej vägda och endast ett fåtal fragment har art- samt benslagsbestämts. Graven innehåller huvudsakligen dåligt brända ben (brungul färg) samt ett fåtal obrända ben. Fragmenteringen och förvridningen av benfragmenten är p.g.a. den låga bränningstemperaturen liten, vilket gör bestämningsarbetet lättare. Medelstorleken/fragment ligger på ca 3 cm. Vid åldersbedömningen av människa har jag undersökt tandsättningen i käkarna, (Bass 1987), de långa rörbenens epifyssammanväxningar (Brothwell 1981) samt skalltaksfragmentens tjocklek och suturer. Vid könsbedömningen har jag tittat på de monografiska könskriterierna på kranit, eftersom höftben saknas helt (Ascadi & Nemeskeri 1970). Vid analysarbetet har den osteologiska referenssamlingen hos Arkeologikonsult använts.

RESULTAT

Graven innehåller ben från ett flertal arter, människa, häst, hund, katt, svin, får/get torsk samt tamhöns (tupp). Vad jag kan se representeras dock varje enskild art, även människa av endast fåtal benfragment, med undantag för hästen och tuppen där mer eller mindre fullständiga skelett finns insamlade. Endast en individ/art har kunnat konstateras, men detta kan mycket väl hänga samman med att bestämningsprocenterna är låga.

Människa (Homo sapiens)

Fragmenten är gulgrå till färgen och har en medelstorlek på ca 2 cm. Graven verkar innehålla mycket få benfragment från människa. Samtliga delar av kroppen förekommer, om ändå i liten mängd. Benfynden från människa hittades i både urna och bland rensfynden.

Antal bestämda benfragment: 62 fragment.

Benslag: calvarium 36, os occipitaleprotuberantia occipitalis externa 1, os temporale porus et meatus accusticus externa sin 1, maxilla processus frontalis sin 1, maxilla dx med M1-M3 5, M1 maxilla sin 1, mandibula dx+sin 5, vertebra 9, radius 1, tibia dx samt phalanx III 1 i fragment.

Ålder: adult (vuxen)

Både över och underkäken har alveoler för visdomständerna, vilka bryter fram vid ca 21 års ålder (Bass 1987: 290). Phalanx III har en epifys som är sammanvuxen med corpus, vilket sker mellan 14-21 års ålder (Brothwell 1981). I övrigt finns det inga ben där epifyssammanväxningarna har kunnat iakttas. Skalltaket är för det mesta uppsplittrade i diploë, men ett fåtal fragment där både tabula interna och externa finns bevarade visar att diploë är tämligen tunn. Tunna skallfragment förekommer hos unga individer, men även skalltaket hos gamla individer kan förtunnas. De individuella variationerna är dock stora och det analyserade materialet är dessutom så litet, så jag skulle inte vilja bestämma detta till en gammal individ.

Kön: ?

Protuberantia occipitalis externa på os occipitale är liten och outvecklad. Mindre utvecklade muskelfästen på kraniet, tillsammans med en viss skallform, brukar tillföras det kvinnliga könet (Ascadi & Nemeskeri 1970). Tillsammans med andra morfologiska könskriterier på kraniefragmenten, vilka tyvärr saknas i materialet, skulle en mer

säker könsbedömning vara möjlig att göra.

Häst (*Equus caballus*)

Fragmenten är blåbruna till färgen och har en medelstorlek på ca 4 cm. Mängden ben från häst verkar överväga mängden ben från övriga arter. Benfynden av häst hittades både i urnan samt bland rensfynden och verkar representera alla delar av kroppen.

Antalet bestämda benfragment: 64 fragment

Benslag: os frontale orbita dx 2, os zygomaticum dx 1, os temporale pars petrosa sin 1, os occipitale processus styloideus sin 1, mandibula 23, maxilla dx 1, axis dens axis 1, vertebra 5 vertebra thoracicus 1, humerus 1, femur 1, tibia sin 14, I3 dx 1, os metacarpale/metatarsale III 3, os metacarpale III sin 1, os metacarpale/metatarsale II eller IV 2, phalanx 1, phalanx II 1 samt phalanx III 3 fragment.

Ålder: adult (vuxen)

Utifrån storleken på benen, vilka jämförts både med ben från en fullvuxen häst och ett föl, är detta en fullvuxen häst. Dessutom har kotorna, skenbenet samt falangerna sammanvuxna epifyser.

Hund (*Canis familiaris*)

Fragmenten av hund hittades enbart utanför urnan. Blåsvarta fragment.

Antalet bestämda benfragment: 3 fragment

Benslag: vertebra lumbalis 1, humerus dx 1 samt phalanx I 2 fragment.

Ålder: på gränsen mellan adult (vuxen)/juvenil (ung).

En av falangerna har en epifys som är sammanvuxen med corpus. Man kan dock fortfarande se tillväxtlinjen på humerus distala epifys.

Tamsvin (*Sus domesticus*)

Fragmenten av svin är brända och hittades enbart utanför urnan. En tolkning är att man lagt ned en grisskinka i graven som färdkost.

Antalet bestämda benfragment: 5 fragment.

Benslag: Femur sin 1, tibia sin 2, talus sin 1, samt calcaneus sin 1 fragment.

Ålder: Juvenil (ung)

Både tibias proximala epifys och femurs distala epifys har ej fusionerat med diafysen.

Får/get (*Ovis aries/capra hircus*)

Fynden av får/get hittades enbart utanför urnan och utgörs av brända ben. Även här kan man tänka sig att det är fråga om en gravgåva i form av mat.

Antalet bestämda fragment: 3 fragment.

Benslag: Humerus dx 1, ulna dx 1 samt tibia dx 1 fragment.

Ålder: adult (vuxen)

Eventuellt finns tillväxtlinjen kvar på den distala epifysen på tibia.

Tamkatt: (*Felis catus*)

Endast ett benfynd av katt, den distala epifysen av phalanx I, hittades utanför urnan. Färg: blå.

Torsk: (*Gadus morhua*)

Ett fynd, en otolit (hörselsten), från torsk hittades bland benen som insamlades utanför urnan. Benet kan, om det inte har tillförts sekundärt, vara en gravgåva då det är ett mycket vackert och snäckliknande ben.

Tamhöns (*Gallus domestica*)

Placerad under urnan hittades det obrända skelettet från en hönsfågel. I princip verkar det vara vingar och fötter som har nedlagts.

Antalet bestämda benfragment: 17 fragment.

Benslag: Humerus sin 2, ulna sin+dx 3, radius sin+dx 2, coracoid dx 1, carpometacarpus sin dx 1, I phalanx dig. II+dx 2, tibiotarsussin+dx 4 samt tarsometatarsus sin 1 fragment.

Ålder: adult (vuxen)

Kön: tupp

Tarsometatarsus har sporre, vilken enbart förekommer hos hanar bland hönsfågellarterna.

ORDLISTA

axis	2:a halskotan
calcaneus	hälben
calvarium	skalltak
carpometacarpus	sammanväxning av handrotsben och mellanhandsben hos fågel
coracoid	korpbenet (del av skuldegördel hos fågel)
dens axis	tandutskottet, sitter placerad på axiskotan
dexter (dx)	höger
diafys	benskaft på långa rörben
diploë	spongiös (porös) benvävnad, som ligger mellan ett skikt av yttre och inre benvävnad på skalltaksfragmenten
lan	ledände (växer samman med benskaftet inom ett visst intervall) proximal (uppåt, närmast kroppen), distal (nedåt)
epifys	lårben
femur	överarmsben
humerus	molar 1-3, kindtänderna. M 3= visdomstand
M1-M3	den
mandibula	underkäke
maxilla	överkäke
orbita	ögonhåla
os frontale	pannbenet
os metacarpale / metatarsale	mellanhand och mellanfotsbenet
os occipitale	nackben
os temporale	tinningben
os zygomaticum	okbenet (kinden)
phalanx I-III	finger eller tåben
pars petrosa	klippdelen, hörselcentrum
porus et meatus acusticus externa	innerörats öppning
processus frontalis	del av överkäken
processus styloideus	del av nackbenet

protuberantia occipitalis externa	nackknölen, placerad på nackbenet
radius	strålbena
sinister (sin)	vänster
sutur	skallsöm
T3	fotrotsben
tabula interna och externa	yttre och inre kompakt benvävnad som omger diploë. Skalltak
talus	språngben, sitter i foten
tarsometatarsus	sammansväxning av fotrotsben och mellanfotsbenen hos fågel
tibia	skenben
tibiotarsus	sammansväxning av skenbenet och fotrotsbenen hos fågel
ulna	armbågsben
vertebra	kota
vertebra thoracicus	bröstkota
vertebra lumbalis	ländkota

LITTERATURLISTA

- Acsádi, G & Nemeskéri, J 1970 *History of human life span and mortality.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Bass, W M 1987 *Human osteology: a laboratory and field manual.* Missouri Archaeological Society, Special Publications, University of Missouri.
- Brothwell, D R 1981 *Digging up bones.* British Museum (Natural History), Oxford University Press.